Ny bok:

Reidun Kjelling Nybø: **Fra tabu til tema. Selvmord i mediene.**

Kristiansand: IJ-forlaget. 2007.
ISBN 978-82-7147-308-2.

Når en skal "avmystifisere" selvmord og i høyere grad bringe selvmord frem i lyset i den offentlige debatt, vil det være en selvfølgelig forutsetning at også media omtaler selvmord. Tradisjonelt har norske massemedier vært tilbakeholdne med å omtale selvmord som tema selv om det har skjedd en gradvis endring i retning av mer åpenhet og omtale i løpet av de senere år. Den gamle Vær Varsom-plakaten fra 1936 lød da også slik: "Selvmord, selvmordsforsøk og sinnssykdom bør ikke omtales uten i helt spesielle tilfeller". Paragrafen ble litt oppmyket ved en revisjon i 1975 og ble da lydende: "Selvmord og selvmordsforsøk skal som hovedregel ikke omtales". Foranledningen til den foreliggende bok er at Vær Varsom-plakatens paragraf 4.9 fra januar 2006 er endret til følgende: "Vær varsom med å omtale selvmord og selvmordsforsøk. Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov. Unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger". Denne formuleringen forsøker å balansere mellom å tillate at selvmord settes på dagsorden i det offentlige rom og samtidig hindre de spredningseffekter vi vet kan være et resultat av medieomtale. Slike spredningseffekter er særlig uttalt dersom det dreier seg om en

kjent og beundret person i en kombinasjon med en konkret beskrivelse av en selvmordsmetode. Det kluster av selvmord som ble utløst blant unge øst-europeiske kvinner etter at Miss Ungarn tok sitt eget liv med en overdose hjertemedisiner i 1986, og økningen i selvmord i USA etter Marilyn Monroes selvmord er frapperende eksempler på dette. Det er således et vanskelig dilemma mellom å bidra til offentlighet på den ene siden, og å unngå de tragiske spredningseffektene på den annen side. Det er da også dette som er bokens fokus.

Boken starter med å referere praksis i norsk presse, og gjennomgår historisk samfunnets reaksjoner på selvmord og utviklingen av lovgivningen frem til i dag (kap. 1 og 2). Deretter refereres to viktige norske selvmordssaker og fremstillingen av dem i pressen; selvmordet til sønnen til daværende statsminister Gro Harlem Brundtland i 1992 og selvmordet til forhenværende helseminister Tore Tønne i 2002 (kap. 3). Årsakene til var-somhet i omtalen av selvmord; hensynet til personvernet og hensynet til å unnlåte å bidra til å utløse "copycat-selvmord" gjennomgås, og WHO's retningslinjer for omtale av selvmord fra 2000 refereres (kap. 4). PFUs praksis i forhold til selvmordssaker de siste tyve år refereres deretter (kap. 5). Videre gjennomgås tilsvarende Vær Varsom-plakater i noen andre land (kap. 6). Kapittel 7 beskriver når journalister bør omtale selvmord i media. Deretter følger en gjennomgang av to selvmord som skjedde inne på psykiatriske avdelinger, den såkalte Katrine-saken fra Dagbladet i 2005 og en sak fra Stavanger Aftenblad året etter (kap. 8). Forfatteren gjennomgår deretter et eksempel på en vellykket omtale av selvmord fra en lokalavis (kap. 9). Vi får også et kapittel om vanlige myter om selvmord (kap. 10) samt et konkluderende avslutningskapittel (kap. 11). Som appendiks presenteres forfatterens veileder for omtale av selvmord, samt PFU-behandlingen av de to sakene som var omtalt i kapittel 8.

Boken er svært nyttig for journalister og vil kunne bidra til at intensjonene i den nye paragraf 4.9 ivaretas i praksis. Forfatteren gjør rede for de karakteristiske dilemma i omtalen av selvmord på en både kortfattet og pedagogisk måte og illustrerer med velvalgte eksempler fra norsk

presse. Forfatteren refererer på samme måte kort og effektivt suicidologisk forskning på spredningseffekter som følge av medieomtale. Resultatene fra denne forskningen er fundamentalt kontraintuitive; en skulle ikke tro at spredningseffektene var så potente. Derfor blir det så viktig for journalister som skal omtale selvmord, å ha en i hvert fall kursorisk kunnskap om denne forskningen.

Boken kan også med fordel leses av andre fagfolk på grunn av de illustrerende eksempler den gjengir, og den måten disse anskueliggjør de journalistiske dilemma som forekommer i selvmordssaker, noen av dem under tidspress hvor sakens fakta ennå ikke er kjent. Særlig interessant for fagfolk vil den såkalte Katrine-saken være, hvor Dagbladet lot pårørende i akutt sorg få lov til å fordele skyld og henge ut både sykehuset og terapeuten. Det er lett å se potensielle negative effekter av slike reportasjer. Psykiatrien demoniseres slik at personer som trenger det ikke tør oppsøke hjelp, og dyktige terapeuter skremmes vekk fra feltet fordi belastningen med denne type tendensiøse medieoppslag blir for stor. Forfatteren nevner det interessante forhold at lokalaviser synes å komme bedre ut i omtalen av selvmordssaker enn de riksdekkende avisene. Dette kan være en effekt av at jo nærrere journalistene er de som vil lide under en tendensiøs omtale, desto mer forsiktige er de. Og jo mer vil journalisten selvfølgelig også personlig bli bebreidet av lokalsamfunnet for overtrap.

I en omtale av boken vil det imidlertid være umulig å unngå å bemerke noen skjemmende og unødvendige detaljfeil. Det gjør seg definitivt ikke å konsekvent feilstave navnet til professor Retterstøl, som historisk sett er den personen som har betydd mest for norsk suicidologi. Jeg kan godt forstå at debattbøker som denne ikke er gjenstand for så grundig faktasjekking og korrekturlesning som for eksempel et praktverk om Goethe eller et leksikon. Men det får da være grenser! I tillegg forekommer det andre småfeil og en ufullstendig referanseliste.

De omtalte slurvefeilene kan imidlertid ikke forhindre at dette er en bok som fremstår som obligatorisk for journalister, og som med fordel også kan leses av fagfolk i helsevesenet.

Kim Larsen
psykologspesialist